

Наталія Кучма

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, n.kuchma.zin@gmail.com

«МИШКА (КАЗКА ДЛЯ ДІТЕЙ: ДЛЯ МАЛИХ І ВЕЛИКИХ)»:

ОСОБЛИВОСТІ КОМПОЗИЦІЇ

Богдан Лепкий – визнаний майстер прози для дітей і про дітей. Серед творів для найменших особливе місце належить казці «Мишка». У підзаголовку письменник вказує «Казка для дітей: для малих і великих». Таке уточнення змушує пильніше придивитися до тексту. Звичайна, на перший погляд, казка насправді демонструє неабиякий талант митця. Визнаний традиціоналіст, Б. Лепкий вдається до експериментів у малих жанрах. Вузькі рамки жанрів спонукали до пошуку нових форм.

У невеликому дитячому творі автор зумів показати взаємопроникнення жанрів. Зміксувавши риси фольклорних анімалістичної та соціально-побутової казок, додавши ознак притчі, письменник показав, як саме можна модернізувати давно відомий усім жанр.

Використовуючи прийом «текст у тексті», Б. Лепкий починає розповідь цілком традиційно: «Була собі мишка» [1]. Третьюособовий наратор розповідає про звичний для мишки замкнутий простір – селянську хату, де від людей слід обов'язково ховатися, і відкритий світ подвір'я. «Там не боялася нікого. Ні пишно вбраного когута, що ходив, мов жандар, ні круторогого вола, що лежав біля стайні, мов гора, і румигав, ні господині, що на ціле село тарахкотіла терлицею, а язиком ще голосніше, ніж терлицею, – нікого!» [1].

Далі зустріч сільської мишки з її міськими сестрами переводить дію зі звичної казки про тварин у казку соціально-побутову. Використовуючи невластиву прямую мову письменник біду у місті показує очима голодних тваринок: «Тепер у них в городі страх погані часи. Люди не мають що їсти, а про миші, то вже і не згадуй» [1].

Таким чином головний персонаж анімалістичної казки стає наратором казки соціально-побутової. Сільська мишка вихваляється статками господарів:

«У моїх господарів не те. Єсть чим пожитися. Коли я й вибігаю в поле, то це не з голоду, а так із привички, щоб подивитися на світ, бо у норі скучно»[1]. Але тональність розповіді поступово міняється. Їй стає незручно, вона почувається винною: « ... О, мій господар дуже страшний. Його всі бояться. Колись, ту двох кабанів забив. Такі здорові кабани, а він їх порізав. Сало повісив у димарі, коптить. А м'ясо їдять. Добре їдять» [1].

Саме у розповіді про те, що відбувається вночі в хаті господарів, автор вперше вводить елементи притчі. В уста мишки він вкладає слова про честь, чесність, співчуття, співпереживання. «Вночі приходять якісь чужі люди, і він їм продає. За гарні гроші. Гроші ховає у ящик під ліжком, недалеко від моєї нори. ...Тиче жінці гроші під ніс і каже: «Що, гарно пахнуть? Х-ха-ха! От бачиш, і війна на щось придасться. Перше ми за рік не заробили стільки, що тепер за місяць. Розбагатіємо» [1].

Повернення до хати знову переносить читача у світ анімалістичної казки. Однак соціальне звучання більше наближається до притчі. Підслуханий діалог господині і міської прохачки перетворює мишку на месника. «Погані люди. Одні з голоду гинуть, а другі папір у ящик ховають. Хіба ж папір важніший від життя. Але я їм!

І в маленькій мишачій голові зродилася велика ідея. Знищити, поторошити цей папір, що його кривдою людською чути, поганий папір» [1].

Моральний вибір мишки пояснює, чому у підзаголовку автор уточнює, що «казка для дітей: для малих і великих».

Для підсилення моралі більше властивої притчі, а не казці, письменник використовує промовисті художні деталі, як-от: «Люди людей мордують, не мають часу працювати на хліб...», «ховає гроші у ящик під ліжко. В цьому ящику стояли колись гранати, а тепер гроші», «...продамо і купимо нових, і знов продамо, поки не будемо мати тільки грошей, що в банку. Бог знає, коли буде друга війна» [1].

Колотнеча в хаті, коли з'ясувалося, що гроші знищені, змушує мишку рятувати своїх дітей від згубного впливу жадних, аморальних людей. «Але

мишка не чекала, що далше буде; моргнула на дітей, і вони шнурочком вибігли крізь відчинені двері на поле. Краще там, ніж у такій хаті» [1].

Уважне прочитання тексту засвідчило, що «Мишка (казка для дітей: для малих і великих)» не є наслідуванням фольклорної казки, а свідомим змішуванням жанрів, використанням модерних прийомів творення художнього світу. Зміна ролі наратора і персонажа, увага до психологічних деталей, динамічність перебігу подій делікатно змушують юного читача робити правильні висновки.

Отже, проста дитяча казочка доводить, що Б. Лепкий знав модерні тенденції європейських літератур, розумів запити читачів і постійно пам'ятав про виховний потенціал творів для дітей.

Список використаної літератури

1. Лепкий Б. Мишка (казка для дітей: для малих і великих). URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=5877>